

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра теорії та історії держави і права факультету № 1**

**РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни «Філософія права»
обов'язкових компонент освітньо-наукової програми
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**

**Галузь знань – 08 Право
Спеціальність – 081 Право
Освітня кваліфікація – Доктор філософії за спеціальністю 081 Право**

Кам'янець-Подільський 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 31.08.2023 р. № 10

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 1
Протокол від 16.08.2023 р. № 8

Розглянуто на засіданні кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 (протокол від 15.08.2023 № 9).

Розробники:

Професор кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Загуменна Ю. О.

Рецензенти:

1. Професор кафедри міжнародного і європейського права Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Гавриленко О.А.
2. Завідувач кафедри конституційного і міжнародного права факультету №4 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент Марчук М. І.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 3 Загальна кількість годин – 90 Кількість тем – 8	Галузь знань 08 Право Спеціальність 081 Право Освітня кваліфікація Доктор філософії за спеціальністю 081 Право	Навчальний курс 1 Семестр 1 Види контролю: екзамен
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
денна форма навчання Лекції – 22 години. Семінарські заняття – 24 години. Самостійна робота – 44 години.	Заочна форма навчання Лекції – 8 годин. Семінарські заняття – 10 годин. Самостійна робота – 72 години.	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни.

Метою викладання навчальної дисципліни «Філософія права» є підготовка здобувачів третього рівня вищої освіти, здатних до практичної юридичної діяльності найвищої кваліфікації, наукового пошуку та науково обґрунтованого аналізу правової дійсності, орієнтування у найбільш загальних, універсальних та ціннісних рисах і ознаках права. Здобувачі третього рівня вищої освіти повинні мати повноцінний всебічний світогляд правника, уявлення про формування філософсько-правового знання людства, обґрунтування найбільш значущих рис права, його зв'язок із державою як соціальним інститутом, взаємовідносини між правом і мораллю, правом та етикою; мати глибокі знання з онтології права, гносеології права, аксіології права, антропології права, феноменології права. Дисципліна формує розуміння соціальної ролі та соціальної значущості права, співвідношення соціальних та правових систем, соціальних та правових норм, соціальних та правових відносин; становлення, основні етапи та сучасні напрями юриспруденції.

Цільова спрямованість дисципліни «Філософія права» передбачає дослідження смислу права, його сутності і поняття, його основ і місця в житті людини і суспільства. Сучасний етап в розвитку суспільства характеризується поширенням гуманістичних тенденцій, що зумовлює зростання ролі філософії права в системі гуманітарних наук і вітчизняної вищої освіти. Зростає також значення цієї дисципліни у всьому процесі формування та ствердження в суспільстві цінності права, свободи, рівності та

справедливості.

Досягнення мети здійснюється в процесі викладання навчальної дисципліни через вирішення наступних взаємопов'язаних **завдань**, а саме:

- історичного – сформування у здобувачів третього рівня вищої освіти уявлення про розвиток поглядів на державу і право у світі, про витоки сучасних понять і теорій, знання про найголовніші концепції у сфері держави і права, які виробило людство протягом тисячоліть свого цивілізованого існування;

- світоглядного – курс має створити у кожного здобувача підвалини власного професійного світогляду, правосвідомості, глибокого усвідомлення цінності права, яким чином склалися в історії філософсько-правової думки такі базові категорії для сьогоденного світу і юридичного буття поняття як невід'ємні права і свободи людини, верховенство права, суверенітет, поділ влади тощо.

Результатом вивчення дисципліни «Філософія права» має стати формування у здобувачів інтегральної компетентності правника-науковця: здатність розв'язувати задачі дослідницького та інноваційного характеру у сфері права.

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліна «Філософія права» пов'язана, передусім з теорією держави і права, а також з історією держави і права України, історією держави і права зарубіжних країн, історією політичних та правових учень, юридичною компаративістикою, галузевими юридичними дисциплінами. Вивчення філософії права – важливий напрям юридичної освіти.

Теоретична, методологічна та міждисциплінарна природа цієї навчальної дисципліни зумовлює її структурно-логічні зв'язки з іншими навчальними дисциплінами професійної підготовки юристів освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр», «магістр» та «доктор філософії права».

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення курсу навчальної дисципліни «Філософія права» здобувач вищої освіти повинен **знати:**

Після проходження курсу навчальної дисципліни «Філософія права» здобувач вищої освіти повинен **вміти:**

- 1) осмислювати та аналітично оцінювати складні наукові проблеми в галузі розвитку правового життя в Україні та в зарубіжних країнах.

- 2) проявляти креативність, виявляти творчий підхід при здійсненні наукових досліджень.

- 3) формулювати відповідні світоглядні позиції на основі розуміння сутності держави і права, їх місця і ролі в житті суспільства з метою якісного підвищення рівня професійних компетентностей.

- 4) формулювати правові обґрунтування та висновки, пропозиції, рекомендації у наукових статтях, опублікованих як у фахових вітчизняних виданнях, так і у аналогічних закордонних.

- 5) формувати абстрактні поняття і оперувати ними, використовуючи прийоми логічного мислення.

6) при здійсненні наукових досліджень виявляти змістовну, методологічну (світоглядну) і програмно-оціночну частину різноманітних філософсько-правових теорій та доктрин.

7) давати критичну оцінку й переосмислювати накопичені знання щодо розвитку державно-правових феноменів, застосовуючи метод рефлексії.

Програмні компетентності:

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни:		
Інтегральна компетентність		
Загальні компетентності (ЗК):	ЗК-1	Здатність до критичного осмислення суспільних та галузевих процесів і явищ.
	ЗК-2	Здатність сформулювати теоретичну або прикладну проблему, яка потребує розв'язання.
	ЗК-3	Здатність бачити поліваріативність підходів до розв'язання сформульованої проблеми, а також сформулювати алгоритм її вирішення.
	ЗК-4	Здатність застосовувати знання під час наукового пошуку і у практичних ситуаціях.
	ЗК-6	Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, в тому числі іноземних.
	ЗК-7	Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
	ЗК-11	Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів діяльності).
Спеціальні компетенції (ФК): (фахові)	ФК-1	Формування концептуального знання щодо сутності верховенства права як однієї з основоположних цінностей демократичної держави. Уміння застосовувати принципи верховенства права, в тому числі, у ситуаціях законодавчої невизначеності.
	ФК-2	Формування концептуального знання щодо системи права Європейського Союзу та її співвідношення з правовою системою України.
	ФК-3	Формування концептуального знання щодо меж впливу норм міжнародного, зокрема європейського права на стан національного законодавства, тенденцій його трансформації.
	ФК-4	Формування концептуального знання щодо форм впливу практики Європейського суду з прав людини на розвиток правової системи та правозастосування в Україні.
	ФК-5	Формування методологічного знання щодо тлумачення та особливостей застосування інститутів публічного і приватного права.
	ФК-6	Формування навичок проведення порівняльно-

		правових досліджень окремих інститутів права.
	ФК-7	Формування концептуального знання щодо організації судової влади та особливостей здійснення правосуддя в Україні.
	ФК-9	Формування навичок застосування міждисциплінарного підходу в оцінці правових явищ та правозастосовній діяльності.
	ФК-10	Формування уміння ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення правових норм, а також знання практики їх застосування.
	ФК-11	Формування уміння критично оцінювати результати наукових пошуків, інноваційний характер одержаних результатів і на цій основі підвищувати рівень своєї професійної діяльності, включаючи безперервний саморозвиток та самовдосконалення.
	ФК-12	Формування концептуального знання щодо професійної незалежності та відповідальності правника, а також здатність утверджувати етичні стандарти правничої діяльності.
	ФК-14	Формування умінь і навичок самостійно готувати проекти нормативно-правових актів, обґрунтовувати суспільну обумовленість їх прийняття, прогнозувати результати їх впливу на відповідні суспільні відносини.
	ФК-15	Формування умінь і навичок самостійно готувати проекти актів правозастосування, включаючи вимоги щодо їх законності, обґрунтованості та умотивованості.
Програмні результати навчання (ПРН)		
Онтологічний компонент	ПРН-1.	Застосовувати системний підхід під час оцінювання суспільних процесів і явищ; визначати основи функціонування відповідних процесів і явищ через правову парадигму.
Гносеологічний компонент	ПРН-6.	Вміти використовувати здобутки теорії права, інших правових наук під час здійснення комплексних досліджень, а також розв'язання проблем окремої групи правових відносин.
	ПРН-7.	Вміти використовувати міжнародний досвід при вирішенні наукової проблематики; визначати вплив міжнародних правових стандартів під час їх порівняння із вітчизняними.
Праксеологічний компонент	ПРН-9.	Знати концептуальні засади правотворення, правових регулювання і застосування; способи опрацювання юридичної інформації з метою вирішення правової проблематики.
	ПРН-11.	Демонструвати здатність до критичного аналізу чинного законодавства, практики його застосування, розробки проектів нормативно-

		правових актів із обґрунтуванням власної позиції щодо необхідності їх прийняття.
	ПРН-12.	Вміти самостійно готувати проекти актів правозастосування у різних сферах професійної діяльності, включаючи вимоги щодо їх законності, обґрунтованості та вмотивованості.
	ПРН-14.	Вміти вільно спілкуватись з питань, що стосуються сфери наукових та експертних знань, з колегами, науковою спільнотою, суспільством у цілому, критично осмислювати та оцінювати окремі наукові дослідження із відповідної правової проблематики.
	ПРН-15.	Демонструвати авторитетність, інноваційність, академічну та професійну доброчесність під час створення та інтерпретації нових знань через наукове дослідження, яке відповідає стандартам національного та міжнародного рівнів.

3. Програма навчальної дисципліни.

Тема № 1. Філософія права: предмет і завдання.

Поняття і предмет філософії права. Концептуальні засади визначення предмету філософії права в історії філософсько-правової думки і сучасній філософській та юридичній літературі. Взаємозв'язок філософії права і теорії права.

Особливості філософського осмислення права. Співвідношення права і закону як основне питання філософії права. Проблематика філософсько-правових досліджень.

Структура філософії права. Філософія права як теорія пізнавальних, соціальних та ціннісних засад права, теорія і логіка пізнання правового буття. Співвідношення філософії права та соціальної філософії. Функції філософії права.

Тема № 2. Методологія філософії права.

Філософсько-правове знання як основа методології наукових досліджень правової дійсності як щодо фундаментальних, так і галузевих юридичних наук.

Сучасна (некласична) парадигма методології пізнання права (принципи інтерсуб'єктивності, додатковості, плюралізму та міждисциплінарності).

Загальнофілософські (філософсько-правові) підходи до пізнання права (діалектичний, метафізичний, феноменологічний).

Загальнонаукові методи пізнання права (логічний, системно-структурний, синергетичний, герменевтичний). Спеціально-наукові методи пізнання права (формально-догматичний, порівняльно-правовий – юридичні, історико-генетичний, соціологічний, статистичний, економіко-аналітичний тощо – інших наук).

Філософсько-правове обґрунтування права (об'єктивізм, суб'єктивізм,

інтерсуб'єктивізм – загальний огляд). Філософсько-правове розуміння права (природно-правове, позитивістсько-правове, соціологічно-правове, інтегративне).

Тема № 3. Історичні етапи формування філософії права.

Філософсько-правові вчення Стародавнього Сходу. Формування перших уявлень про право на Стародавньому Сході. Політико-правові вчення у Стародавній Індії. Особливості філософсько-правової думки Стародавньої Індії у «Законах Ману». Розуміння права у філософських ученнях Стародавнього Китаю. Даосизм як «правильний життєвий шлях людини чи народу». Уявлення про всесвітній лад і порядок Конфуція. Правові погляди китайських легістів.

Загальна характеристика філософсько-правової думки Стародавньої Греції. Філософсько-правові та політичні вчення Стародавнього Риму: загальна характеристика, основні етапи їх розвитку.

Основні риси філософсько-правової думки західноєвропейського середньовічного суспільства. Філософсько-правові погляди А. Августина. Вчення Т. Аквінського про державу і право. Формування доктрини канонічного права. Середньовічні єресі.

Формування та розвиток мусульманської правової думки. Політико-правові ідеї Корана і Суні.

Особливості розвитку філософсько-правової думки в епоху Відродження та Реформації.

Філософсько-праві вчення Франції в період Нового часу. Загальний зміст державно-правового вчення Ш.Монтеск'є. Теорія поділу влади Ш.Монтеск'є, її зміст і значення. Теорія народного суверенітету Ж. Ж. Руссо. Теорія суспільного договору Ж. Ж. Руссо. Філософсько-правова думка доби Великої французької революції. Закладення основ правового позитивізму формуванням філософського позитивізму. Вчення про суспільство О. Конта.

Розвиток філософсько-правової думки німецького Просвітництва. Філософія права німецької класичної філософії.

Загальна характеристика особливостей англійської філософсько-правової думки Нового часу. Філософсько-правова думка Англійської революції: загальні риси.

Особливості становлення державно-правової думки в Північній Америці. Поширення лібералізму, теорій природного права та суспільного договору в колоніях Британської Америки. Загальна характеристика поглядів на право та державу Б. Франкліна. Бачення і розуміння державно-правових явищ Т. Джефферсоном. Формування поміркованого консервативного крила державно-правової думки в США: Дж. Адамс. Конституційно-правова теорія Дж. Медісона та її характеристика. Погляди В. Вілсона на міжнародне право.

Загальна характеристика сучасної філософії права. Інтегративне праворозуміння як найбільш перспективний і евристично потужний напрям сучасної філософії права у світі. Філософсько-правове вчення аналітичної юриспруденції.

Зародження філософсько-правової думки в Київській Русі. Етапи формування давньоукраїнської державності та її фіксація у письмових джерелах. Початок становлення української державності. Розквіт Київської Русі за Володимира Великого. Християнізація та державність. Утвердження української ранньофеодальної держави. Правові настанови Я. Мудрого та В. Мономаха

Українська філософсько-правова думка XVI - початку XVII століття. Роль Києво-Могилянської Академії в державотворенні і праві (П. Могила, Ф. Прокопович, С. Яворський)

Погляди на право козацько-гетьманської держави. Внесок Б. Хмельницького в українське державотворення. Роль І. Мазепи в боротьбі за українську державність. Філософсько-правові засади «Конституції» П. Орлика.

Державно-правові концепції українського Відродження. Морально-правова характеристика вчення Г. Сковороди.

Погляди на право українських мислителів XIX століття: Т.Шевченко, І. Франко, М.Драгоманов, Л.Українка. Кордоцентрична філософія права П. Юркевича. Філософсько-правова концепція Б. Кістяківського.

Сучасна українська філософія права: загальна характеристика.

Тема № 4. Онтологія права.

Критика онтології права. Буттєва обумовленість права. Філософська рефлексія джерел права. Форми буття права. Онтологічні функції права. Соціокультурний простір як середовище формування права. Соціонормативний простір як середовище реалізації права.

Проблеми співвідношення категорій «правова реальність» і «правова дійсність» та суміжних понять. Критика розуміння співвідношення правосвідомості і право буття. Сучасні онтологічні теорії права. Онтологія у теоріях природного права зі змінним змістом. Неокантіанська та неотомістська онтологія права. Онтологічна теорія А. Кауфмана. Онтологічна теорія С. Максимова. Буття права за нормативістською теорією Г. Кельзена. Право як система стандартів за аналітичною юриспруденцією. Право і справедливість. Процесуальне природне право (Л. Фуллер).

Природне і позитивне право як основні структурні елементи правової реальності. Основні підходи до розуміння природного права, його співвідношення з позитивним правом. Інтегративні та комунікативні онтологічні теорії права.

Тема № 5. Антропологія права. Філософія гендеру.

Природа людини і право. Антропологічні основи права. Дефініція правової антропології. Розвиток уявлень про правову природу людини. Уявлення про людину як про «розумного егоїста». Образ людини моральної. Право і свобода співвідношення категорій. Кант і Гегель про свободу і право. Вчення Ф. Гаєка та І. Берліна про свободу. Феноменологічні та екзистенціальні підходи до філософсько-правових проблем людини.

Філософський зміст і обґрунтування прав людини. Права людини з позиції філософій права. Сенс прав людини, їх статус та критерії легітимізації. Максимальна та мінімальна антропологія. Основний принцип обґрунтування прав людини з антропологічних позицій.

Особистість і право. Гуманістична природа права. Право крізь призму людських здібностей. Сутність людини юридичної.

Основи теорії гендеру. Гендер і проблеми справедливості, рівності, свободи та гуманізму. Правові пільги та позитивна дискримінація з позицій гендеру. Філософське ставлення до гендерної злочинності. Правоохоронні органи в механізмі забезпечення гендерної рівності в Україні.

Тема № 6. Аксиологія права.

Аксиологічне вчення права. Цінності в праві і право як цінність. Поняття цінності у філософії І. Канта. Поняття «цінність права» у на сучасному етапі розвитку філософсько-правової думки. Ціннісна правова установка, ціннісна правова оцінка, ціннісна правова орієнтація. Аксиологія права у природно-правовому, позитивістськи-правовому та інтегративному право розумінні.

Форми буття цінностей. Суспільні цільові цінності та ідеали. Предметно втілені цінності. Особистісні (чи екзистенціальні) цінності.

Свобода як цінність. Право як форма свободи. Юридична та фактична свобода. Розуміння свободи в різні епохи, в різних системах права.

Справедливість як основна правова цінність. Право як нормативно-правова справедливість. Розуміння категорії справедливості в різні епохи. Ліберальна концепція справедливості. Властивості справедливості.

Тема № 7. Гносеологічні аспекти права.

Поняття правової гносеології, її роль у вирішенні філософських та теоретико-правових проблем. Гносеологія та епістемологія права, їх співвідношення. Проблема суб'єкту та об'єкту пізнання в праві. Особливості предметного поля правової гносеології: аналіз різних підходів щодо вирішення проблеми. Проблема істини в історії філософії. Істина в науці. Критерії перевірки істинності знань.

Правова норма, істина і справедливість. Особливості пізнання права. «Мертве» і «живе» право. Істинне право. Пізнання істинності у праві.

Істина і істинність в праві. Проблема пізнання істинності у праві. Догматизм та релятивізм в правовій гносеології. Гносеологічна антиномія норми права. Герменевтичний підхід до пізнання. Істина за герменевтичною філософією права. Теорія Г. Гадамера.

Специфічні риси правотворчості та її детермінанти. Правотворчість в сучасній Україні. Дискретно-континуальний характер пізнання права. Закон як неостаточна нескінченна істина.

Тема № 8. Феноменологічний підхід до права. Філософія злочину і покарання.

Сутність феноменологічної філософії. Особливості феноменологічного підходу до права. Цінність феноменологічного підходу до права. Феноменологія як пошук нових ірраціоналістичних тенденцій в осмисленні права.

Феноменологія психологічної теорії права Л. Петражицького і феноменологія правового екзистенціалізму. Феноменологія правової культури.

Філософсько-правове розуміння злочину. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини. Феноменологічний аналіз структур свідомості. Теорія Г.Гуссерля.

Гене́за інституту покарання. Філософія покарання: право покарання і право на покарання. Взаємообумовленість злочину і покарання. Гносеологічна природа інтерпретації покарання в різних концепціях права. Покарання як правова форма реалізації справедливості: національно-історична специфіка. Гуманізм права та його втілення в практичній діяльності працівників правової системи. Моральність і законність в застосуванні покарання.

4. Структура навчальної дисципліни.

4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання).

Номер та назва змістового модулю, номер та найменування теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема № 1: Філософія права: предмет і завдання.	8	2	2	-	-	4	
Тема № 2: Методологія філософії права.	8	2	2	-	-	4	
Тема № 3: Історичні етапи формування філософії права	18	8	6	-	-	4	
Тема № 4: Онтологія права	10	2	2	-	-	6	
Тема № 5: Антропологія права. Філософія гендеру.	14	4	4	-	-	6	
Тема № 6: Аксиологія права	10	2	2	-	-	6	
Тема № 7. Гносеологічні аспекти права.	10	2	2	-	-	6	

Тема 8. Феноменологічний підхід до права. Філософія злочину і покарання.	12	-	4	-	-	8	
Всього за семестр	90	22	24			44	Екзамени

**4.1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(заочна форма навчання).**

Номер та назва змістового модулю, номер та найменування теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекцій	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема № 1: Філософія права: предмет і завдання.	8	2	2	-	-	4	
Тема № 2: Методологія філософії права.	10	-	-	-	-	10	
Тема № 3: Історичні етапи формування філософії права	16	2	2	-	-	12	
Тема № 4: Онтологія права	10	-	-	-	-	10	
Тема № 5: Антропологія права. Філософія гендеру.	14	2	2	-	-	10	
Тема № 6: Аксіологія права	10	-	-	-	-	10	
Тема № 7. Гносеологічні аспекти права.	10	2	-	-	-	8	
Тема 8. Феноменологічний підхід до права. Філософія злочину і покарання	12	-	4	-	-	8	
Всього за семестр	90	8	10			72	Екзамени

4.1.3. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Перелік питань до тем навчальної дисципліни		Література:
Тема № 1. Філософія права: предмет і завдання.		
	1. Місце філософії права у системі наук. 2. Структура філософії права. Функції філософії права.	Основна: 1, 2, 3, 4, 5, 6. Допоміжна: 9,12, 15, 20-22.
Тема № 2. Методологія філософії права		
	1. Основні типи праворозуміння: правовий позитивізм і природно-правове мислення. 2. Способи обґрунтування права: об'єктивізм, суб'єктивізм, інтерсуб'єктивізм.	Основна: 1, 2, 3, 4, 5, 6. Допоміжна: 1, 4,7-10,16-18.
Тема № 3. Історичні етапи формування філософії права		
	1.Філософія права Стародавнього Сходу. 2. Ідея права у філософських працях мислителів епохи початку Нового часу. 3. Становлення юридичного позитивізму як праворозуміння. 4. Філософсько-правові вчення XX ст. 5. Сучасна філософська-права думка в Україні.	Основна: 1, 2, 3, 4, 5, 6. Допоміжна: 16, 19, 23-25.
Тема № 4. Онтологія права		
	1. Форми буття права: ідея права, закон, правове життя. 2. Ідея права. Структурні елементи ідеї права. 3. Закон (правові норми) та світ соціальних дій як елементи правової реальності.	Основна: 1, 2, 3, 4, 5, 6. Допоміжна: 20-25.
Тема № 5. Антропологія права. Філософія гендеру		
	1. Філософський зміст і обґрунтування прав людини. 2. Основний принцип обґрунтування прав людини з антропологічних позицій. 3. Правоохоронні органи в механізмі забезпечення гендерної рівності в Україні.	Основна: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10. Допоміжна: 1,5, 8, 14, 19.
Тема № 6 Аксіологія права		
	1. Юридична та фактична свобода. Розуміння свободи в різні епохи, в різних системах права. 2. Ліберальна концепція справедливості. Властивості справедливості.	Основна: 1, 2, 3, 4, 5, 6. Допоміжна:
Тема № 7 Гносеологічні аспекти права		
	1. Специфічні риси правотворчості та її детермінанти. 2. Правотворчість в сучасній Україні.	Основна: 1, 2, 3, 4, 5, 6. Допоміжна:
Тема № 8. Феноменологічний підхід до права. Філософія злочину і покарання.		
	1. Філософія покарання: право покарання і право на покарання. Взаємообумовленість злочину і покарання. 2. Гносеологічна природа інтерпретації покарання в різних концепціях права.	Основна: 1, 2, 3, 4, 5, 6. Допоміжна: 2-4, 18-25.

5. Індивідуальні завдання

5.1.1. Теми рефератів

Навчальним планом не передбачено

5.1.2. Теми курсових робіт

Навчальним планом не передбачено

5.1.3. Теми наукових робіт

1. Проблеми антропології права.
2. Проблеми онтології права.
3. Проблеми семіотики права.
4. Проблеми філософії взаємозв'язку права, держави та суспільства.
5. Проблеми філософії юридичної практики.
6. Проблеми філософії правової відповідальності.
7. Феноменологія злочинності.

6. Методи навчання

Формування знань, вмінь та навичок забезпечується поєднанням лекційних та семінарських занять з виконанням завдань для самостійної підготовки. При цьому на проведення лекцій відводиться 22 години, на проведення семінарських занять 24 години, та на самостійну роботу здобувачів вищої освіти 44 годин навчального часу.

Метою лекційного курсу «Філософія права» – поглибити й систематизувати знання ад'юнктів (аспірантів) щодо універсального змісту права та механізмів його функціонування, які вони отримали, здобуваючи освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр» і «магістр»; надати їм допомогу у вирішенні проблемних питань стосовно специфіки праворозуміння й осягнення чинників, що є рушійною силою поведінки людини в соціумі, становлення нових типів цивілізації та культури з урахуванням рівня розвитку людства; сприяти виробленню у здобувачів наукового ступеня доктора філософії здатності самостійно глибоко осмислювати правову реальність, сутність соціального суб'єкта і його місце в цій реальності, важливі проблеми суспільних відносин на основі ідей і принципів, розроблених провідними мислителями новітнього часу

На семінарських заняттях з дисципліни використовуються методи навчання: коротке пояснення, аналізу, тренування здобувачів вищої освіти для придбання ними навичок у правильному формулюванні складних юридичних понять і категорій.

Самостійна робота за кожною темою передбачає вивчення лекційного матеріалу, навчальну літературу згідно з переліком, що додається до навчальної програми дисципліни; складання та опанування словника основних понять та категорій за кожною темою; складання опорного

конспекту питань для обговорення на семінарському занятті з розробкою відповідних схем; виконання індивідуального навчально-дослідного завдання, що передбачає опрацювання систематичного каталогу бібліотеки та репозитарію ХНУВС; роботу з джерелами та науковою літературою; роботу над підготовкою змісту рефератів до кожної теми.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль (екзамен)

1. Поняття та предмет філософії права.
2. Філософія права як наука та навчальна дисципліна.
3. Методологія філософії права.
4. Філософія права у системі наук, її основні питання, структура і функції.
5. Формування перших уявлень про державу і право на Стародавньому Сході.
6. Ведична філософія у Стародавній Індії та її підходи до відносин між людьми та їх упорядкованості.
7. Розуміння права у філософських ученнях Стародавнього Китаю.
8. Загальні риси розвитку філософсько-правової думки у Стародавній Греції.
9. Особливості філософсько-правових поглядів Сократа.
10. Особливості поглядів Аристотеля на право.
11. Загальна характеристика філософсько-правової думки в Стародавньому Римі.
12. Природно-правове вчення Цицерона.
13. Погляди на право римських філософів – стоїків.
14. Римські юристи про право
15. Роль римської філософсько-правової думки у формуванні європейської правової науки та системи законодавства.
16. Основні риси філософсько-правової думки західноєвропейського середньовічного суспільства.
17. Філософсько-правові погляди А. Августина.
18. Вчення Т. Аквінського про державу і право.
19. Формування та розвиток мусульманської правової думки.
20. Особливості розвитку філософсько-правової думки в епоху Відродження.
21. Державно-правові погляди про сутність законів і форми держави М. Падуанського.
22. Філософсько-правові вчення Н. Макіавеллі.
23. Вчення Ж. Бодена про державу. Теорія державного суверенітету.
24. Формування утопічної течії у філософії права: Т. Кампанелла.
25. Формування утопічної течії у філософії права: Т. Мор.
26. Погляди М. Лютера на право і державу.
27. Тираноборчі ідеї щодо держави і права Е. Ла Боезі.
28. Теорія поділу влади Ш.Монтеск'є, її зміст і значення.

29. Погляди на державу і право Ж. Ж. Руссо.
30. Філософсько-правова думка доби Великої французької революції.
31. Вчення про суспільство О. Конта.
32. Погляди Вольтера на право і державу.
33. Державно-правове вчення К. Гельвеція.
34. Філософсько-правові підходи Ф. Бекона.
35. Загальні риси філософії права німецької класичної філософії.
36. Розробка проблем права, державності і закону в філософії І. Канта.
37. Вчення про право І. Фіхте.
38. Філософсько-правове вчення Г. Гегеля, його система філософії права.
39. Філософсько-правові вчення К. Маркса і Ф. Енгельса.
40. Погляди на право Г. Гуго.
41. Аристократична теорія права та держави Ф. Ніцше.
42. Філософсько-правова думка Англійської революції: загальні риси.
43. Етатизм, суспільний договір та природне право у філософсько-правовому вченні Т. Гоббса.
44. Загальна характеристика ліберальної теорії Дж. Локка.
45. Правове вчення Дж. Остіна.
46. Розподіл влад і право за Дж. Локком.
47. Поширення лібералізму, теорій природного права та суспільного договору в колоніях Британської Америки.
48. Загальна характеристика поглядів на право та державу Б. Франкліна.
49. Бачення і розуміння державно-правових явищ Т. Джефферсоном.
50. Правовий позитивізм В. Вілсона.
51. Політико-правовий федералізм А. Гамілтона.
52. Конституційно-правова теорія Дж. Медісона та її характеристика.
53. Теорія солідаризму Л. Дюгі.
54. Ліберальна економіко-правова доктрина Ф. Гаєка.
55. Юридичний неопозитивізм у працях Г. Кельзена.
56. Юридичний постпозитивізм у працях Х. Харта.
57. Філософсько-правова думка Київської Русі
58. Ідея рівноцінності і рівноправності народів, сформульовану митрополитом Іларіоном у «Слові про закон і благодать».
59. Утвердження української ранньофеодальної держави. Правові настанови Я. Мудрого та В. Мономаха
60. Роль представників Києво-Могилянської Академії в державотворенні і праві.
61. Ідеї державотворення П. Могили.
62. Суспільно-політичні погляди Ф. Прокоповича.
63. Внесок Б. Хмельницького в українське державотворення.
64. Роль І. Мазепи в боротьбі за українську державність.
65. Філософсько-правові засади «Конституції» П. Орлика.
66. «Філософія серця» у працях Г. Сковороди.

67. Антропологічні підстави філософії права П. Юркевича.
68. Філософсько-правові погляди Т. Шевченка.
69. Права людини, свобода та закон у вченні М. Драгоманова.
70. Філософсько-правові погляди М. Грушевського.
71. Державно-правові погляди І. Франка.
72. Державно-правові погляди Б. Кістяківського.
73. Сучасна філософська-права думка в Україні.
74. Специфічні риси правотворчості та її детермінанти. Правотворчість в сучасній Україні.
75. Онтологічна природа права. Правова реальність
76. Гносеологія права як складова філософії права.
77. Антропологічні основи права.
78. Філософський зміст і обґрунтування прав людини.
79. Основи теорії гендеру.
80. Філософське ставлення до гендерної злочинності.
81. Правоохоронні органи в механізмі забезпечення гендерної рівності в Україні.
82. Правова аксіологія: історія виникнення, основні поняття та принципи.
83. Особливості феноменологічного підходу до права.
84. Феноменологія психологічної теорії права Л. Петражицького і феноменологія правового екзистенціалізму.
85. Філософсько-правове розуміння злочину.
86. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини.
87. Генеза інституту покарання.
88. Філософія покарання: право покарання і право на покарання. Взаємообумовленість злочину і покарання.
89. Покарання як правова форма реалізації справедливості: національно-історична специфіка.
90. Поняття та зміст феноменології злочинності.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Контрольні заходи оцінювання результатів навчання включають в себе поточний та підсумковий контроль.

Засобами оцінювання результатів навчання можуть бути: екзамени (комплексні екзамени); тести; наскрізні проекти; командні проекти; аналітичні звіти, реферати, есе; розрахункові та розрахунково-графічні роботи; презентації результатів виконаних завдань та досліджень; завдання на лабораторному обладнанні, тренажерах, реальних об'єктах тощо; інші види індивідуальних та групових завдань.

Поточний контроль.

До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських, практичних, лабораторних занять;
- якості виконання індивідуальної та самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських, практичних та лабораторних занять і має на меті перевірку набутих здобувачем вищої освіти (далі – здобувач) знань, умінь та інших компетентностей з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну та індивідуальну роботу виставляються в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів в Університеті враховуються такі види робіт: навчальні заняття (семінарські, практичні, лабораторні тощо); самостійна та індивідуальна роботи (виконання домашніх завдань, ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, виконання розрахункових завдань, підготовка рефератів, наукових робіт, публікацій, розроблення спеціальних технічних пристроїв і приладів, моделей, комп'ютерних програм, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання тестів, контрольних робіт у формі, передбаченій в робочою програмою навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Здобувач, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

$$\frac{\text{Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем)}}{\left(\frac{\text{Результат навчальних занять за семестр}}{\text{Результат самостійної роботи за семестр}} \right) \cdot 10}$$

Підсумковий контроль.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках

здобувачів, залікових книжках. **Присутність здобувачів на проведенні підсумкового контролю (заліку, екзамену) обов'язкова.** Якщо здобувач вищої освіти не з'явився на підсумковий контроль (залік, екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (екзамен, залік) оцінюється за національною шкалою. Для переведення результатів, набраних на підсумковому контролі, з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені, заліку), які використовуються при розрахунку успішності здобувачів, становить - **50**

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку).

Підсумкові бали навчальної дисципліни	Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем)	Кількість балів за підсумковим контролем
--	---	---

Здобувач вищої освіти, який під час складання підсумкового контролю (екзамен, залік) отримав незадовільну оцінку, складає його повторно. Повторне складання підсумкового екзамену чи заліку допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни: один раз – викладачеві, а другий – комісії, до складу якої входить керівник відповідної кафедри та 2-3 науково-педагогічних працівника.

Якщо дисципліна вивчається протягом двох і більше семестрів з семестровим контролем у формі екзамену чи заліку, то результат вивчення дисципліни в поточному семестрі визначається як середньоарифметичне значення балів, набраних у поточному та попередньому семестрах.

Підсумкові бали навчальної дисципліни	Підсумкові бали за поточний семестр	Підсумкові бали за попередній семестр	2
--	--	--	----------

Вимоги кафедри теорії та історії держави і права щодо оцінювання результатів роботи здобувачів вищої освіти під час поточного наступні:

Робота під час навчальних занять	Самостійна та індивідуальна робота	Підсумковий контроль
Отримати не менше 3 позитивних оцінок	Належне ведення робочого зошиту з семінарських занять, підготувати реферат з однієї із запропонованих	Отримати за контрольну роботу не менше 30 балів

	ТЕМ ЗАНЯТТЯ	
--	-------------	--

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка	
		Оцінка	Пояснення
97-100 94-96 90-93	Відмінно («зараховано»)	A	«Відмінно» теоретичний зміст курсу засвоєний цілком, потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою
85-89 80-84	Добре («зараховано»)	B	«Дуже добре» теоретичний зміст курсу засвоєний цілком, потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані якість виконання більшості з них оцінена числом балів, близьким до максимального, робота з двома-трьома незначними помилками
75-79		C	«Добре» - теоретичний зміст курсу засвоєний ЦІЛКОМ, практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані якість виконання жодного з них не оцінена мінімальним числом балів, деякі вати завдань виконані з помилками, робота з декількома незначними помилками, або з однією-двома значними помилками
70-74 65-69	Задовільно («зараховано»)	D	«Задовільно» - теоретичний зміст курсу засвоєний частково, але прогалини не носять істотний характер, потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчати навчальних завдань виконана, деякі з виконаних завдань містять помилки, робота з трьома значними помилками
60-64		E	«Достатньо» - теоретичний зміст курсу засвоєний частково, деякі практичні навички роботи несформовані, частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконана або якість виконання деяких з них: оцінена числом балів, близьким до мінімального, роботам що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки
40-59 21-40	Незадовільно («не зараховано»)	FX	«Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу освоєний частково, необхідні практичні навички роботи не сформовані, більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано, або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального; при додатковій

			самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки
1-20		F	«Безумовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу не освоєно, необхідні практичні навички роботи не сформовані, всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки, додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки

10. Рекомендована література

Основна

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. №4651-17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
5. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
6. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
7. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
8. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України у чинній редакції від 31.03.2023 № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>.
9. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України від 20.06.2022 р. № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.
10. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
11. Актуальні проблеми філософії права: посібник / О. М. Балинська, А. С. Токарська, В. А. Яценко; за заг. ред. О. М. Балинської. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 612 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/395>.
12. Велика українська юридична енциклопедія : Т. 2 : Філософія права / редкол.: С. І. Максимов (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. Наук України ; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого: Право, 2017. 1128 с.
13. Головка О. М., Кагановська Т. Є. Історія вчень про право і державу. Підручник: у 2 ч. Ч.1. Зарубіжні країни. Харків: Колегіум, 2020. 848 с.
14. Романова А.С. Філософія права: визначники у термінах та сентенціях: навч. посіб. Львів : Растр-7, 2022. 153 с.
15. Сливка С.С. Філософія права: підручник; Нац. ун-т «Львів. Політехніка», Навч.-наук. ін-т права, психології та інновац. освіти. Вид. 5-те, перероб. і допов. Київ : Видавництво Людмила, Т. 4 : Канонічне право. 2021. 346 с.
16. Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. : затверджено МОН України / О.Г. Данильян, О.П. Дзобань, С.І. Максимов та

ін.. Х.: Право, 2017. 208 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/4%20KURS/4/2/001start.htm.

Додаткова

1. Александрова О.С., Горбань О.В., Мартич Р.В. Філософія права: Навчально-методичний посібник. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020. 126 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/30803/1/Посібник%20Філософія%20права1.pdf>.
2. Бандурка О.М., Бандурка І.О. Злочинність і сучасність: Монографія. Харків: ХНУВС, Майдан, 2020. 408 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6885>.
3. Бліхар В., Бліхар М., . Національна безпека держави: філософськоправовий і соціально-економічний аналіз: монографія. Хмельницький: Вид-во ХУУП ім. Л. Юзькова, 2021. 404 с.
4. Вереша Р. В. Мотив, мета та емоційний стан у кримінальному праві : монографія. Київ: Алерта, 2023. 238 с.
5. Грищук О.В. Філософія конституційних цінностей: монографія. Київ: «Компанія ВАІТЕ». 2019. 416 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/6/f/463419.pdf>.
6. Гайдулін О. О. Філософія права. Європейські парадигми праворозуміння: підруч. для вищ. військ. навч. закл. Київ: НУОУ імені Івана Черняхівського, 2019. 436 с.
7. Гендерні студії для майбутніх юристів і юристок: навч. програма; розроб.: Олена Уварова та ін.; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого у партнерстві з: Харків. жіноч. орг. «Сфера», за підтримки Представництва Фонду ім. Гайнріха Бьоля в Україні. Харків : Право, 2018. 75 с.
8. Завгородній В.А. Вплив практики Європейського суду з прав людини на юридичну діяльність в Україні: теоретичний, методологічний і прикладний аспекти : монографія. Дніпро: ДДУВС, 2020. 536 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/6685>.
9. Загуменна Ю. О., Лазарєв В.В. Відомча нормотворчість в Україні: досвід комплексного аналізу : монографія. Харків : Планета-Прінт , 2021. 228 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/510fbb8e-04b9-495d-843b-dccde26ce5d4/content>.
10. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник за заг. ред.. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки; Харків: Майдан, 2020. 618 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10053>.
11. Історія держави та права України (1991-2019 роки) : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Майдан, 2019. 344 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6332>.
12. Історія держави і права України: хрестоматія-практикум / М.Ю. Бурдін, Є.С. Логвиненко, І.А. Логвиненко; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки. Харків: Майдан, 2021. 890 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10784>.

13. Komziuk, V. T. ., Zahumenna, Y. O. ., Borko, A. L. ., & Bortnyk, S. Orientações promissoras para garantir a segurança nacional ao abrigo da lei marcial (Пріоритетні напрямки забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану). *Lex Humana* (ISSN 2175-0947), 2023.15(1), 509–520. Recuperado de <https://seer.ucp.br/seer/index.php/LexHumana/article/view/2449>.

14. Левченко К. Б. Гендерне тяжіння: виклики та рішення. Харків: Фоліо, 2019. 318 с.

15. Логвиненко Є. С., Логвиненко І. А. Покарання в праві держав Стародавнього світу. Харків : ФОП Панов А.М., 2019. 252 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4932>.

16. Методологія в праві: монографія за заг. ред. І. Безклубого, Серія «Про українське право», Київ, Грамота, 2017. 658 с.

17. Митрофанов І. І. Методологія й організація юридичних наукових досліджень: навч. посіб. Кременчук : Вид. «НОВАБУК», 2023. 313 с.

18. Оборотов Ю. М., Завальнюк В. В., Овчиннікова А. П. Методологія та інноватика загальнотеоретичної юриспруденції: монографія. Фенікс, 2019. С. 420.

19. Основи теорії гендеру: юридичні, політологічні, філософські, педагогічні, лінгвістичні та культурологічні засади: монографія / кол. авт.; ред. Л.Р. Наливайко, І.О. Грицай. Київ: Хай-Тек Прес, 2018. 348 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/4374>.

20. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3fmb_finan/Rabinovych-theory_philosophy_prava_posibnik_2021.pdf.

21. Сокурєнко В. В., Загуменна Ю.О. Дискурс щодо публічної безпеки в деяких європейських політико-правових ученнях Середньовіччя. *Вісник академії правових наук*. 2022. 29(2).2022. 82-104. DOI: [https://doi.org/10.31359/jnalsu.29\(2\).2022.82-104](https://doi.org/10.31359/jnalsu.29(2).2022.82-104).

22. Талдикін О.В. Теорія влади. Структурно-логічні схеми і таблиці: навч. посіб.; Дніпро: ДДУВС, 2020. 164 с. URL: <http://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/5508>.

23. Філософія права: Т. 2 / редкол.: С. І. Максимов (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Х.: Право, 2017. 1128 с.

24. The Oxford Handbook of Jurisprudence and Philosophy of Law. Edited by Jules L.Coleman, Kenneth Einar Himma, and Scott J. Shapiro. URL: <https://etica.uazuay.edu.ec/sites/etica.uazuay.edu.ec/files/public/The%20Oxford%20Handbook%20of%20Jurisprudence%20and%20Philosophy%20of%20Law%2028%20PDFDrive%20%29.pdf>.

25. Tebbit Mark Philosophy of Law: an introduction. London and New York. 2nd edition: Routledge. URL: <http://ai-makurdi.org/wp-content/uploads/2020/04/88.-Philosophy-of-Law.-An-Introduction-Mark-Tebbit.pdf>.

26. Law :The Basic Concepts Philosophy of Law. Edited by. Jerzy Zajadlo,

Kamil Zeidler. Warszawa: Wolters Kluwer. URL: https://www.researchgate.net/publication/357684344_Philosophy_of_Law.

Інформаційні ресурси в інтернеті

1. Національна юридична бібліотека. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/info_law.html.
2. Українська правнича фундація. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/REF0010079>.
3. Журнал європейського і порівняльного права. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pravo>.
4. Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого. URL: <https://nlu.org.ua/>.
5. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.
6. Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: www.library.univ.kiev.ua.
7. Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія». URL: <http://www.ukma.kiev.ua/ukmalib>.
8. Юридична бібліотека Школи права Йелльського університету. URL: <http://www.law.yale.edu/library/>.
9. Наукова бібліотека Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» URL: <https://library.nlu.edu.ua/>.
10. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.

РОБОЧА ПРОГРАМА
обов'язкових компонент освітньо-наукової програми
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
(НРК України – 8 рівень та третій цикл вищої освіти Рамки
кваліфікацій Європейського простору вищої освіти)
081 Право – 081 «Law»

Редагування та комп'ютерна верстка *Ю. Загуменна*

Підп. до друку 31.08.2023. Формат 60x84
Папір офсетний. Друк офсетний.
1 ум. друк. арк. Тираж 100 прим.